

Oudedagsarmoede als tikkende tijdbom

Wat gebeurt er als wereldwijd mensen steeds langer in goede gezondheid leven en langer aanspraak maken op een pensioen, terwijl er tegelijkertijd steeds minder mensen aan het werk zijn en minder jonge mensen instromen. Dan is er sprake van een tikkende tijdbom. De nieuwe documentaire *Your 100 Year Life* van hoogleraar Theo Kocken maakt de kijker bewust van deze tijdbom en geeft aan hoe we anders tegen ouderen en tegen pensioen zullen moeten gaan aankijken. “Je kunt het niet maken om mensen misschien wel dertig jaar lang een verplichte en permanente lockdown op te leggen”, aldus Kocken.

Dit waren de ingrediënten van de voorvertoning op 18 mei 2022 van deze documentaire, mogelijk gemaakt door de stichting New Financial Forum met als gastheer a.s.r.. Honderd bezoekers

bekeken deze belangwekkende documentaire en gingen na afloop onder leiding van dagvoorzitter Boudewijn van Uden van a.s.r. met Theo Kocken de dialoog aan op welke manier deze tijdbom onschadelijk kan worden gemaakt. Kocken zou persoonlijk aanwe-

TEKST WILLEM VREEWIJK

zig zijn tijdens de vertoning, maar zat vast op Tenerife: zijn vlucht terug naar Nederland werd tot twee keer toe geannuleerd. Met een videoverbinding kon de dialoog toch plaatsvinden.

Kocken maakte eerder de documentaire *Boom Bust Boom*, geproduceerd met Terry Jones, over de vele opeenvolgende financiële crises in de wereld en het onvermogen van de mens om hiervan iets te leren. Ook deze documentaire werd – in 2015 – vertoond door het New Financial Forum bij a.s.r. De nieuwe documentaire geeft vanuit het perspectief van Japan, Ghana, Duitsland, Engeland en de VS stof tot nadenken en inspirerende voorbeelden hoe beter om te gaan met onze ‘eeuw aan leven’.

Dat de oudedagsarmoede een tikken-de tijdbom is, maakt de documentaire heel goed duidelijk. In Duitsland bijvoorbeeld gaat inmiddels al 10 procent van de ouderen naar een voedselbank. In totaal zijn er in Duitsland inmiddels 900 voedselbanken. De pensioenkloof tussen mannen en vrouwen groeit hard, ook al is die er altijd wel geweest. In de Verenigde Staten belanden steeds meer ouderen op straat. Pensioenfondsen kennen daar inmiddels een tekort van 34 biljoen dollar. Doordat er steeds meer ouderen langer leven en er steeds minder jongeren zijn, klapt het pensioensysteem in elkaar, overal ter wereld. Jongeren hebben de grootste kans op oudedagsarmoede.

In landen waar dat mogelijk is, krijgen mensen het advies om vroeg te beginnen met het sparen voor de oude dag. Maar helaas hebben veruit de meeste mensen geen empathie met hun toekomstige ik. Ons brein is niet toegerust om plannen te maken voor later. Wat wel kan helpen, is anders aankijken tegen pensioen. Dit onder het motto: 'stuur pensioen met pensioen'. Pas als we anders gaan kijken naar ouderen, ze op waarde gaan inschatten, ze ook op oudere leeftijd laten participeren in de samenleving, ze de keuze laten of ze willen stoppen met werken of niet en ze omarmen als deel van de oplossing en niet als een probleem, pas

“STUUR PENSIOEN MET PENSIOEN”

dan kunnen we de tijdbom gaan ontmantelen. Belangrijkste voor mensen, oud of jong, is van betekenis kunnen zijn. En dat kan eventueel ook tegen een lager inkomen.

ZELFSTANDIGEN

Groot probleem wereldwijd is het groeiend aantal zelfstandigen dat niet of nauwelijks pensioen opbouwt. Afrika telt de meeste zelfstandigen. In Ghana gaat het zelfs om zo'n 90 procent van de beroepsbevolking. Dit wordt de informele sector genoemd. Niemand heeft de mogelijkheid voor later te sparen, simpelweg omdat er niet gespaard kan worden van het beetje geld dat wordt verdiend. Wel worden er steeds meer bijeenkomsten voor vrouwen georganiseerd, omdat vrouwen vaker meer verantwoordelijkheid nemen dan mannen. De overheid kan een belangrijke rol hebben in het stimuleren van sparen. Als ondernemers in de cacao-industrie bijvoorbeeld maandelijks tien procent van hun inkomen opzij leggen voor de oude dag, dan wordt dit bedrag door de overheid verdubbeld.

Bijna overal ter wereld vinden mensen ouder dan vijftig of zestig jaar niet of nauwelijks nog werk. Werkgevers vinden hen te oud en denken dat ze niet fit zijn, te duur of niet flexibel genoeg. De boodschap richting ouderen is dan in feite: je doet er niet meer toe. Werkgevers zullen de voordelen van ouderen moeten gaan inzien. Dat begint met bewustwording. Teams met gemixte leeftijden presteren beter, ouderen kunnen met hun ervaring en wijsheid prima een coachingsrol vervullen en ouderen kunnen bijgeschoold worden en andere rollen krijgen binnen een bedrijf. In de documentaire worden voorbeelden aangehaald van bedrijven die juist wel ouderen in dienst nemen en daar wel bij varen.

Mensen willen blijven werken omdat het hen waarde geeft, ze van betekenis blijven. Door van nut te zijn voor de samenleving, raken ouderen ook niet in een isolement. Door in beweging te zijn, onderdeel te zijn van een gemeenschap, blijven mensen ook gezonder, zowel lichamelijk als geestelijk. Verzekeraars weten heel goed dat mensen die vroeg met pensioen gaan, vaak snel sterven. In Japan en de Verenigde Staten ontstaan steeds meer communities voor ouderen. Zij werken en/of leven samen en dragen zo bij aan het geheel. Een 98-jarige Japanse vrouw gaat bijvoorbeeld graag naar haar werk, ook

al moet ze met het openbaar vervoer komen en moet ze twee keer overstappen. Ze zegt: “Ik ga pas met pensioen als ze zeggen dat ik met pensioen moet. Niet eerder.”

OPLOSSINGEN

In de dialoog na afloop van de documentaire ging het vooral over oplossingsrichtingen. Zo zal de pensioensystematiek moeten worden aangepast en zullen flexibele pensioenen en demotie tot de mogelijkheden moeten gaan behoren. Zo verzuchtte in de documentaire een gepensioneerde man dat hij zo blij was geen manager meer te hoeven zijn, maar dat hij nu het échte werk kon doen, waar hij wel energie van kreeg, ook al was dat tegen een lager inkomen. “Verplicht ouderen in dienst nemen, zal niet werken, meer bewustzijn wel. Dat gaat echter stap voor stap”, aldus Kocken

Volgens Kocken kan de financiële sector hier een hele belangrijke rol in spelen. “Pensioenen zijn sowieso geen zekerheid, niemand kan voorspellen hoe de wereld er over dertig jaar uitziet. Pensioenfondsen en -verzekeraars moeten het niet alleen maar over bedragen hebben. Belangrijker is wat mensen met hun leven willen doen. Wat zijn je talenten, wat kan en wil je bijdragen, waar word je blij van? Die coachingsrol past bij uitstek bij de financiële sector. Met deze vragen kun je niet vroeg genoeg beginnen. Om te beginnen op scholen, in opleidingen, maar uiteraard ook binnen bedrijven en organisaties zelf. Ontdek wat mensen kunnen en wat ze bij willen dragen en maak daar met elkaar plannen voor. Mensen hebben vaak veel meer talenten dan werkgevers denken. Men-

**“WAT HEB JE AAN EEN GOED
PENSIOEN ALS JE IN EEN
ZWART GAT VALT?”**

THEO KOCKEN

Theo Kocken (1964) is hoogleraar risicomanagement aan de VU en oprichter (2000) van de Engels-Nederlandse risico- en pensioenspecialist Cardano. Hij studeerde Bedrijfskunde (Eindhoven) en Econometrie (Tilburg) en promoveerde aan de VU (Amsterdam) en was van 1990 tot 2000 verantwoordelijk voor risicomanagement bij onder andere ING en Rabobank International. Hij richtte Cardano op vanuit de overtuiging dat in een onzekere wereld iedereen moet kunnen rekenen op een rechtvaardig pensioen. Destijds was de schijnzekerheid van wiskundige modellen allesbepalend in de financiële wereld.

Tegen de stroom en de tijdgeest in bleef de Cardano-oprichter vasthouden aan het gegeven dat de toekomst onvoorspelbaar is en dat risicomanagement gebaseerd moet zijn op het vermogen om je snel aan te passen in verschillende scenario's. Dit gedachtegoed is inmiddels gemeengoed geworden. Cardano is onder leiding van Theo Kocken in twintig jaar tijd uitgegroeid tot een onderneming met 350 medewerkers, verspreid over drie kantoren in Nederland en het Verenigd Koninkrijk. De organisatie beschermt voor vijftig pensioenfondsen en verzekeraars ruim 120 miljard euro aan beleggingen en verplichtingen, adviseert over 450 miljard euro en beheert 30 miljard euro aan vermogen.

In 2021 verliet Kocken Cardano. Momenteel is hij voorzitter van de RvC van Stichting Cardano Development, dat zich richt op betere financial inclusion en een stabiel financieel systeem in ontwikkelingslanden.

sen willen van betekenis zijn en blijven. Wat heb je immers aan een goed pensioen, als je na je werkzame leven in een zwart gat valt?”

Kocken zei positief te staan tegenover de invoering van een basisinkomen, ook al zou dit niet het hele probleem oplossen. “Er is veel kritiek op het basisinkomen omdat de veronderstelling is dat mensen er lui van worden. Daar ben ik het niet meer eens. Mensen willen hoe dan ook graag bijdragen en van betekenis zijn. Maar naast een inkomen zul je mensen ook

een gezond en actief sociaal leven moeten aanbieden.”

Kocken was het eens met de constatering dat het pensioenstelsel in feite oneerlijk systeem is, omdat lagere inkomens – doorgaans mensen met zwaardere beroepen, met een ongezonere levensstijl en een grotere kans op eerder dood gaan – de hogere inkomens – die vaak minder zwaar fysiek werk doen, gezonder leven en in gezondere buurten wonen en dus ook langer leven – subsidiëren. “In die zin kun je de AOW een oneerlijk instituut noemen.” ■